

คุยกันวันพุธ

พิเชษฐ เพียรเจริญ *
ศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์ **

การศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษาในต่างประเทศ

นำการเสวนาโดย

รศ.ดร.ฉวีวรรณ	วรรณประเสริฐ
ผศ.ดร.ปรีมล	นครินทร์
อ.ดร.หะสัน	หมัดหมาน

วันพุธที่ 13 กุมภาพันธ์ 2534 เวลา 19.30 - 21.30 น.
ณ ห้องฉายภาพยนตร์ หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศทางด้านต่าง ๆ เพราะเหตุว่าการศึกษาระดับนี้ จะทำให้เกิดบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ มีสติปัญญา อันนำไปสู่การคิด การกระทำ เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ต่อไป

ปัจจุบันการศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา มีสถานศึกษาทั้งในและต่างประเทศให้เลือกมากและการศึกษาต่อในต่างประเทศ ดูเหมือนจะเป็นเรื่องใหญ่มากสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษา เพราะฉะนั้นการเตรียมตัวในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้มีความพร้อมสูงสุด เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นมาก

* นักวิชาการโสตทัศนศึกษา 5 ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

** นักวิชาการศึกษา 3 ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัย

การศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในต่างประเทศ ผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อจะต้องมีความตั้งใจอันแน่วแน่ เพราะว่าปัญหาและอุปสรรค มีมากมาย และสิ่งที่ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อจะทำได้สำเร็จได้จะต้องมี คือ

1. GOAL (จุดมุ่งหมาย) จะต้องตั้งเป้าหมายในการเรียนไว้สูงสุด ต้องรู้ตัวเองว่ามีความประสงค์จะเรียนสาขาไหน ที่ใด ระยะเวลานานแค่ไหน ความพร้อมของตัวเองมีมากน้อยแค่ไหน ต้องมีแผนโครงการของตัวเอง อาจจะเป็นแผนโครงการประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือประจำปี

เมื่อมีเป้าหมายในการศึกษาแล้ว จะต้องเตรียมตัวเพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ตั้งแต่รู้ว่าเราจะต้องไปศึกษาต่อในต่างประเทศนั้น คือ การเตรียมความพร้อมในการศึกษาต่อนั่นเอง การเตรียมความพร้อมในการศึกษาต่อในกรณีที่จะจบการศึกษาใหม่ ๆ จะต้องมีส่วนพื้นฐานดังนี้

1. ใบ RECOMMENDATION จากอาจารย์ที่ปรึกษา หรืออาจารย์ที่เคยไปศึกษาต่อ ณ ที่นั้น ๆ มาแล้ว อย่างน้อย 3 คน เพื่อรับรองตัวเรา

2. ใบ TRANSCRIPT แสดงผลการเรียน เมื่อทราบผลการเรียนของทุกวิชาแล้ว แม้ว่าสภามหาวิทยาลัยยังไม่อนุมัติก็ตาม ต้องขอเอาไว้ก่อน

3. ต้องสอบ TOFEL ให้ผ่านเกณฑ์บังคับ ซึ่งในแต่ละประเทศจะกำหนดมาตรฐานไว้ไม่เท่ากัน แต่เกณฑ์มาตรฐานส่วนมากจะอยู่ในระดับ 500

4. ใบรับรองแพทย์ เพื่อเป็นการตรวจสุขภาพก่อน การเรียน ซึ่งส่วนมากจะเป็นเกี่ยวกับปอด และในปัจจุบันแอลส์ ก็เป็นอีกโรคหนึ่งซึ่ง บางประเทศต้องตรวจสอบก่อนเข้าประเทศ

นอกจากนั้น การเตรียมยาประจำตัวไว้ ก็เป็นสิ่งจำเป็นเพราะโรคบางชนิดเป็นเฉพาะเมืองร้อนในเมืองหนาวไม่มี ทำให้ยาที่รักษาโรคก็ไม่มีไปด้วย

เมื่อรู้ว่าเราจะไปศึกษาต่อในประเทศไหนมหาวิทยาลัยไหนแล้ว จะต้องศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เช่น การใช้ภาษาในเมืองนั้น ในมหาวิทยาลัยแห่งนั้นเราจะต้องศึกษาภาษาเหล่านั้นเพิ่มเติมเพื่อง่ายในการปรับตัว เพราะว่าบางครั้งภาษาที่ใช้อาจไม่ใช่ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษากลาง นอกจากนี้ขนบธรรมเนียมประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ เป็นอย่างไร เราต้องปรับสภาพตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้นให้ได้

2. GRANT (ทุนรัฐบาล) ได้รับ นอกจากเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้ว เรื่องของทุนทรัพย์ดูเหมือนเป็นเรื่องใหญ่มากทีเดียวสำหรับผู้ที่ไม่มียุทธศาสตร์ส่วนตัว เพราะฉะนั้นการสอบชิงทุนหรือการหาแหล่งทุน ดูเป็นเรื่องที่ต้องเตรียมการอย่างดี เช่นกัน เพราะฉะนั้น จะต้องมี การสืบเสาะหาข้อมูล แหล่งทุน ระเบียบในการขอทุนต่าง ๆ ทั้งยังต้องเตรียมตัวสำหรับการสอบชิงทุน เช่น ทุนของ ก.พ. ทุนของส่วนราชการต่าง ๆ หรือแม้แต่ทุนจากต่างประเทศ เป็นสิ่งที่ต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก ซึ่งในการสอบชิงทุนจะต้องมี

- ความพร้อมในการสอบแข่งขัน
- บุคลิกภาพ ความมั่นใจ

สำหรับทุนการศึกษาต่อต่างประเทศ ปัจจุบันนี้ การหวังพึ่งพาแรงงานตัวเองในการทำงานนอกเวลา เพื่อหาค่าใช้จ่าย ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ยากขึ้นทุกวัน เพราะแรงงานจากประเทศในโลกที่ 3 ได้หลั่งไหลเข้ามาอย่างมากมาย และเป็นค่าแรงที่ต่ำมาก

ดังนั้น การหาแหล่งทุน เพื่อการเรียนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่สูง และแตกต่างกว่าเมืองไทย

3. GRADUATION (ความสำเร็จ) นั่นคือ สิ่ง que ทุกคนปรารถนาการที่ทุกคนจะไปถึงสิ่งนี้ได้ นั้น จะต้องมี การวางแผนไว้เป็นอย่างดีและมีความพยายามอย่างมาก ความตั้งใจ เอาใจใส่ในการเรียน คือสิ่งที่นำไปสู่ความสำเร็จ

บางคนไปศึกษาโดยไม่ตั้งใจ ผลที่ได้รับบางครั้งเป็นผลเสียที่เกิดขึ้นกับตัวเอง และบางทีส่งผลกระทบต่อไปถึงประเทศชาติอีกด้วย เช่น การกินเหล้า เมายา ก่อเรื่อง ทะเลาะวิวาท ประพฤติตนนอกกฎเกณฑ์ของสังคม เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้หลาย ๆ คนไม่สามารถนำตัวเองไปสู่ความสำเร็จได้ ฉะนั้นใครที่ตั้งใจแน่วแน่ในความสำเร็จจะต้องพยายามบังคับจิตใจตัวเอง เตือนตัวเองอยู่เสมอ อนาคตและประเทศชาติต้องอยู่ในความรับผิดชอบตลอดเวลา

เห็นได้ว่าการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในต่างประเทศ ค่อนข้างจะมีอุปสรรคมาก ในหลาย ๆ เรื่อง เช่น จำนวนทุนที่มีจำกัดการสอบ TOEFL ที่สูง และนักศึกษาไทยกับการยอมรับในสายตาชาวต่างประเทศ ค่อนข้างจะเป็นภาพลบ เพราะนักเรียนไทยบางคน บางพวกทำชื่อเสียงเสียหายน บางคนไม่ตั้งใจไปศึกษา ทำให้กระทบไปถึงวีชานักเรียนไทย ที่รัฐบาลอเมริกาออกให้ มีการตรวจสอบค่อนข้างละเอียด นอกจากจะมีหน่วยงานของรัฐบาลลงไป มีหน่วยงานรับรองและมีหลักทรัพย์สินที่ชัดเจน แน่นนอน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในต่างประเทศ ไม่ใช่เรื่องที่เกินความสามารถของคนที่ตั้งใจ และมีความพยายาม อุปสรรคก็ยอมไม่เป็นอุปสรรค อายุก็ไม่ใช่อุปสรรค ไม่มีใครที่แก่เกินเรียน และไม่มีอะไรที่ความพยายามทำไม่สำเร็จ

บทบาทของรัฐกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

นำการเสวนาโดย

พศ.ดร.ครองชัย	หัตถา
เรืองศักดิ์	จันทร์ราช
มนตรีพิชัย	ศรีรัตนาทาบุญกานน

วันพุธที่ 26 มิถุนายน 2534 เวลา 19.30 - 21.30 น.

ณ ห้องฉายภาพยนตร์ หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทบาทของรัฐกับสิ่งแวดล้อม

บทบาทของรัฐมีมากมายหลายลักษณะ เช่น นโยบาย การบริหารงาน การให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา การป้องกันและควบคุมปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมและสนับสนุน และสิ่งสำคัญที่สุด ก็คือจิตสำนึกของคนของรัฐ ในการรักษาสภาพแวดล้อม

กระทรวงอุตสาหกรรมได้ดำเนินการในด้านการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการร่างพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมโรงงานซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของกระทรวงดังนี้

- พ.ศ. 2483 มีการร่าง พรบ.โรงงาน โดยมีความสำคัญในการรักษาสภาพแวดล้อมว่า "ต้องไม่เป็นเหตุรำคาญกับผู้อื่นหรือสาธารณชน" แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่รัดกุมพอในการกำหนดมาตรฐานว่า แคล่ไหน อย่างไรจึงเป็นเหตุรำคาญให้กับผู้อื่น

- พ.ศ. 2512 เป็น พรบ. โรงงานปี 2512 โดยมีการยกร่างตั้งแต่ปี 2510 เพื่อให้สามารถออกกฎเกณฑ์มาควบคุมโรงงาน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

แต่อย่างไรก็ดีจุดบกพร่องของ พรบ. ฉบับนี้ยังมีอีกมาก จึงมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมาตลอด มลภาวะบางสิ่งกำหนดให้ แต่วัดไม่ได้ เพราะไม่มีเครื่องมือบางครั้งต้องย้อนกลับไปดูของเก่า ในการกำหนดมาตรฐานของมลภาวะ

มลภาวะทางกลิ่นของโรงงานปลาป่นในปัตตานี

ปัตตานี เป็นจังหวัดที่มีเขตแดนติดกับทะเล ประชากรมีอาชีพทางด้านการประมง อุตสาหกรรมหลาย ๆ อย่าง ก็สร้างขึ้นมาเพื่อรองรับสินค้าจากทะเลเหล่านี้ เช่น อุตสาหกรรมห้องเย็น อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง และอุตสาหกรรมปลาป่น ซึ่งดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ชาวปัตตานี สัมผัสอยู่ทุก ๆ วัน โดยไม่ต้องการสัมผัสเลย โรงงานปลาป่น เป็นอุตสาหกรรมที่มีปัญหาเรื่องกลิ่นมากที่สุด เพราะต้องเกี่ยวข้องกับกระบวนการแปรรูปปลาที่ตายแล้ว มาทำให้เป็นอาหารสัตว์ ซึ่งกลิ่นของปลาตายเหล่านี้เองที่ทำให้ชาวบ้านต้องนึกถึงโรงงานปลาป่นอยู่เสมอปกติโรงงานปลาป่นจะใช้วิธีดับกลิ่น โดยมีเครื่องมือในการดับกลิ่นเรียกว่า ยูนิตดับกลิ่น ซึ่งใช้คลอรีนเป็นตัวดับกลิ่น เป็นระบบดับด้วยไอของคลอรีนซึ่งจะทำให้กลิ่นลดลง แต่โรงงานปลาป่นของปัตตานี มีปัญหาเรื่องกลิ่นเพราะว่าต้องปิดยูนิตเครื่องหนึ่งลงให้ทำงานเครื่องเดียว เพราะว่า สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น น้ำขุ่น น้ำสกปรก เรือที่สัญจรไปมา ความสกปรกของแม่น้ำ ซึ่งมีผลต่อการใช้น้ำเป็นตัวทำให้เกิดไอคลอรีนเพื่อดับกลิ่น ซึ่งหากน้ำเกิดไม่พอขึ้นมา ความร้อนของยูนิตดับกลิ่นเกินกว่า 60 องศาเซนเซียส กลิ่นคลอรีนก็จะระเหยออกมา และรุนแรงกว่ากลิ่นปลาป่น จึงแก้ปัญหาได้ระดับหนึ่งแต่ในแง่ แต่แนวโน้มต่อไป เมื่อระบบต่าง ๆ ทั้งระบบของราชการและโรงงานเข้าที่ตอนนั้นก็สามารถดับกลิ่นได้ถึง 99%

เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดตอนนี้ก็คือ คนไม่ว่าจะเป็นผู้ดูแลปัญหาแต่ละโรงงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องมีความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนต่อสภาพแวดล้อมตลอดเวลา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน มีการใช้กันโดยไม่มีการควบคุมคุณภาพทำให้มีปัญหาเรื่องทรัพยากรตามมา ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนทรัพยากรหรือปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม รัฐบาลมองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ จึงบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนนาน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4

นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนดแนวทางไว้กว้าง ๆ การแก้ไขปัญหาก็กทำเฉพาะด้านไม่มีการนำมาผสมผสานกัน

นโยบายด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ นี้ คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นคนจัดทำนโยบาย ซึ่งเริ่มทำในปี 2524 เป็นแผนแรก ซึ่งประกอบไปด้วย

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. การควบคุมมลภาวะ

3. การกระจายตัวประชากร (การตั้งถิ่นฐานมนุษย์)

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์และการให้การศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5

นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดมาตรการและเป้าหมายของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมชัดเจนเริ่มมีการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดทำมาตรฐานสิ่งแวดล้อม มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการจัดการโครงการเฉพาะ เช่น

- โครงการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่ทะเลสาบสงขลา
- โครงการอิสาทริน ชิบอร์ด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีความสำคัญมาก และบรรจุเป็น 1 ใน 10 แผน ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการจัดทำแผนปฏิบัติการหลาย ๆ ลักษณะ เช่น

- ส่งเสริมให้ประชาชน องค์กร หน่วยงาน ระดับท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการ และให้มีแผนปฏิบัติการเฉพาะพื้นที่ โดยร่วมกับหน่วยราชการ อย่างมีระบบเชื่อมโยงและมีนโยบายหลักอยู่ด้วย

- มีแผนปฏิบัติการเฉพาะออกมาไม่ว่าจะเป็น

1. แผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอนุรักษ์และนอกเขตอนุรักษ์
2. แผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม รวมทั้งแผนการจัดการด้านมลพิษ
3. จัดตั้งศูนย์ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในส่วนภูมิภาค ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์

ภูมิภาคอยู่ที่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

4. คนของรัฐต้องให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อม
6. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของส่วนรวมที่ต้องแก้ไขอย่างจริงจัง
7. ภาคเอกชนต้องมีบทบาทสำคัญในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

แนวทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ทุกหน่วยงาน ปรับแผนและวิธีดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรการของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
2. ให้องค์กรระดับท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น รับรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ภายในท้องถิ่น

สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกับบทบาทในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

1. รมรณรงค์ให้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ให้มีผลในทางปฏิบัติมากขึ้น
2. เร่งรัดให้ปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น ข้อเสนอแนะการใช้ที่ดิน ในเขตลุ่มน้ำต่าง ๆ
3. ทำแผนปฏิบัติการแก้ไข มลพิษ ทางอากาศ และเสียงจากพาหนะทางบก และทางน้ำ
4. ประชาสัมพันธ์ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. การผลิตสื่อเพื่อรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การแก้ไขปัญหาทางด้านเครื่องมือและบุคลากรขาดแคลนของกระทรวงอุตสาหกรรม

เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และแก้ไขปัญหามลพิษ มีการดำเนินการดังนี้

1. กระทรวงอุตสาหกรรมประสานงานไปยังกระทรวงการคลัง เพื่อขอลดภาษีเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้กำจัดมลภาวะ รวมทั้งอุปกรณ์ที่ประหยัดพลังงาน
2. ขอความร่วมมือจากบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม สำนักงานชนกิจอุตสาหกรรม ขนาดย่อม ให้ลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม
3. ให้ทุนบุคลากรสำหรับศึกษาเพิ่มเติม และกลับมาช่วยพัฒนาบ้านเมือง
4. จัดอบรมบุคลากร โดยทีมวิทยากรอาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเพิ่มความรู้และประสิทธิภาพทางการกำจัดมลภาวะและด้านสิ่งแวดล้อม

ประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นมลภาวะ

1. โรงงานผลิตไนลอน ซึ่งมีแก๊สไฮโดรเจนซัลไฟด์ (แก๊สไข่เน่า) ส่งกลิ่นเหม็นทั่วบริเวณ พอดีมาตรฐานกำหนดมลภาวะ อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ต้องแก้โดยการเผาไฮโดรเจนเป็นซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ซึ่งไม่มีกลิ่น แต่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะซัลเฟอร์ไดออกไซด์มีคุณสมบัติเป็นกรด
2. โรงงานทำขนมปัง ถูกร้องเรียนว่ามีกลิ่นเหม็น จากการเผาเศษขนมปัง แก้ไขโดยการขุดคูรอบโรงงานขึ้นมา เลี้ยงปลาสวย โดยใช้เศษขนมปังที่เหลือเป็นอาหารปลา

ผลกระทบจากการพัฒนาประเทศ เรือก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่

การพัฒนาประเทศไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่นั้น ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น

- ปัญหาการขยายตัวของเขตอุตสาหกรรม ผลกระทบที่ตามมา คือ แรงงานจากต่างจังหวัด มีการหลั่งไหลเข้ามาทำงาน เกิดชุมชนแออัด ปัญหาสังคม อาชญากรรมต่าง ๆ รวมทั้งการกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

- การส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน แต่กลับไปกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะอุตสาหกรรมขนาดเล็กย่อมไม่มีการควบคุมมาตรฐานในการกำจัดมลพิษ มีการปล่อยน้ำเสีย ลงสู่แหล่งน้ำต่าง ๆ เพราะฉะนั้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมต้องศึกษาดูว่า อุตสาหกรรมแบบไหน มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง ก็ไม่ควรสนับสนุน

การรณรงค์เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม

เริ่มตั้งแต่ระดับบนสุดถึงล่างสุด ดังนี้

1. ระดับประสานงานนโยบายของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มาจากระดับ ปลัดกระทรวง
2. การสร้างจิตสำนึกของคน
  - เจ้าหน้าที่
  - ผู้ประกอบการ
3. การใช้สื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์
4. การใช้สื่อพื้นบ้าน
5. การใช้วัสดุธรรมชาติแทนวัสดุสังเคราะห์